

Párisi levél.

Páris, 1896. máj.)*

(Bossuet beszédei a színházban előadva. Barrows chigacoi tanár felolvasásai.
Vallási összejövetelek. Veszteségek: Henry Marion, Leon Say.)

Szerkesztő Ur!

Bossuet az Úrnak 1896-ik esztendejében a böjtidő végén, a színházban predikálva! nemde banális? Az csak Párisban történhetik meg s e százév végén, mely rendkívüliségekben bővölködik, hogy az ember egy színházat lásson, hol világi, előkelő közönség várakozik, hogy Bossuet beszédeit hallja a kor egyik legjelesebb drámai színészétől előadva. A mi nem régen valósággal botrány lett volna, ma nagyon egyszerű és természetes dolognak látszik. Nehány év óta szokásba jött, hogy a böjt idején ugynevezett szellemi concerteket rendeznek, vallási *mysteriumokat*, melyek a középkori mysteriumokra emlékeztetnek. Ez egy pillanatnyi szünetelés a gyönyörökben. Ugy tekintik azt, mint a kegyes munkának egy nemét. De végre is az csak a gyönyörnek változata és nincs semmi befolyása az erkölcsi életre. A vallásnak semmi része e műkedvelősködésben. Ez évben, hogy annál nagyobb változatosságot adjanak az ugymondott kegyes érzelmeknek, azt gondolták, hogy előadatják Bossuet beszédeit Mounet-Sullyval, a »theatre francais« nagy művészeivel. Kétségtelen, hogy jobban nem választhattak volna, arranézve, hogy fogalmat adjanak a 17-ik százév nagy szónokáról. M.-Sully az egyetlen, kire ily munkát lehetett bízni, nemcsak nagy tehetségénél, hanem komoly voltánál, az ember és művész egész élete méltóságánál és őszinteségénél fogva. Benső hajlamaiban, az élet és művészet felfogásában családi öröklést kell-e keresni? Talán. Valamint mondanunk kell felvilágosításul, a művész bizalmas közlése után. Tudtuk, hogy protestáns eredete s meggyőződése. Anyja tényleg egy régi huguenotta családból származott, melynek a vallás nemcsak forma volt, hanem komoly lelkiismereti dolog s gyermekeit erős meggyőződésben nevelte. De azt nem tudtuk, mit azután beszélt el, hogy

* Mult füzetünkől hely szüke miatt kimaradt.

anyja sok ideig táplálta azt a reményt, hogy belőle papot csinál, és hogy mindent megpróbált, hogy azzá tegye. S a mikor a művész ezt mondta, hozzáadta azt is, úgy látszik nem minden fájdalom nélkül: „Mind a mellett a siker mellett is, melyet egy más pályán elértem, gyakran gondolom, hogy vajjon nem igaza volt-e.“ Ez sokat jelent. Tényleg, ha e kitűnő művész színi pályáját nézzük, leginkább azok a szerepek vonzák, melyekben van valami a paphól, a vallásból. Úgy látszik, hogy a szószerk szónoklata nagyon vonzotta. Mikor Bossuet beszédeinek a színházban való előadására felszólították, minden kéretés nélkül elfogadta. Különböleg megelőzőleg sokat tanulmányozta a nagy szónokot, és most újra foglalkozott vele és a mi mutatja, hogy jól fogta fel és munkája magaslatán állott, az a gondolat, melyre előle- gesen jött, de a melyet szerencsére mégsem alkalmazott. Arra gondolva, hogy Bossuet nem úgy mondotta el beszédeit, mint a hogy vannak, hogy ő a szöveghez nem ragaszkodott szolgálilag, Mounet-Sully is a nyomtatott szöveg felett magának szabad inspirációt akart engedni. Bizonyos, hogy nagyon élő hatású lett volna, de már többé nem az a Bossuet, a kit ismerünk.

Miután előadását halottuk, fel tudtuk fogni az ő sajnálkozását, hogy nem lett pap. Mily nagyszerű szónoknak mutatta magát ez alkalommal. A meggyőződés mily ereje, mily megindító hangok Bossuet nagyszerű stílusában. Mennyire természetes előadás, minden szin- padiasság nélkül. A hallgatóságot elragadta és megindította. Egy perczre úgy látszott, hogy Meaux érseke foglalta el a szószerket, hogy a fényes és könyelmű társadalmat emlékeztesse hiúságaira és hiába- valóságaira. A siker nagy volt mind Bossuetre, mind magyarázójára nézve. Számos tapsban részesítették. . . .

Es a közönség meglegedve távozott az előadásról. De mi ez mégis, ha nem formalizmus, mely a kath. rendszer kifolyása. Karácsonkor a templomokban symbolikus képét adják a Jézus szüle- tésének a darabnak megfelelő zenével. Hogyha a világias dolgokat beengedik a templomba, mi csodálatos van benne, hogyha a vallásos dolgokat beviszik a színházba? Különböleg ezt a mostani társadalom keresztény mysticismusnak nevezi. Csakhogy ezekben nincs sem mysticismus, sem kereszténység, hanem csak egy divatos gyönyör. E százszentendő vége nagy dolgok, eszmék megvalósítását látja, de sok ki- fordított, vizsás, képtelen dolgot is.

— Barrows, a chigacoi kiállítás „Vallás parlament-i“ elnöke meg- látogatta Párist és a „tudósok társulata“ termében felolvasást tartott. Különböző egyházakból voltak jelen Reville Alberttől, a College de

France tanárától az orosz egyház pópájáig, jelen levén Charbonnel abbé is, ki fáradhatlan abban, hogy az 1900-i párisi kiállításon vallásparlament jöjjön össze. A gyűlésen Leroy-Beaulieu, az Institut tagja elnökölt, meleg szavak kíséretében ajánlva bé Barrowst, ki a vallások közti egyezésekről beszélt, e czim alatt: „A vallás és az emberek testvérisége.“ A mi minket mindenekelőtt meglepett, hogy a szónok oly jól adott elé francia nyelven. Igaz hogy értekezését olvasta, de az nemcsak, hogy helyesen volt írva, hanem kitűnően. Barrows jeles és mély meggyőződésű szónok, kit az ember érdekekkel hallgat.

Barrows azzal kezdte, hogy a vallás egyetemességét mutatta ki s annak benső szükségét, főbb vonásokban. Minden vallás meg egyezik az Isten atyaságában és az emberiség testvériségében. S ha ez úgy van, akkor ki akadályozhatja meg a testvéri egyesülést. Hivatkozik a chigacoi congressusra. Csodálattal beszél Lavigerie bibornokról, s számít XIII. Leó pápa viszonylagos (oh, nagyon is viszonylagos) liberalismussára. Tartok tőle, hogy Barrows úr itt nagy illusióban van. Lehetséges-e, hogy a pápa másképp nézze a protestánsokat, a kik a keresztény világnak felét teszik, mint eretnekeket, kikkel csak az alatt a feltétel alatt testvériesül, ha azok megteszik azt a tisztességet, hogy a pápai trón lábaihoz bűnbánattal járuljanak. Egyébként ékeszólóan beszélt hallgatói vallási és testvéri érzelmeihez, felhiva, hogy munkáljanak teljes erejükből arra, hogy az 1900-ban tartandó párisi villágkiállításkor a vallások egyetemes congressussa létre jöjjön, mit a hallgatóság tetszéssel fogadott. Charbonnel abbé, a ki ebben munkál, melankolikusan kellett, hogy sohajtson, azokra az ellenvetésekre gondolva, a melyekkel addig főleg a katolikus papság részéről találkozott. És a mikor felolvasó a pápát dicsérte, azt kellett, hogy magában érezze, hogy még várni kell a helyeslő, bátorító szóra ahoz a munkához, melyet folytat. Barrows végül kijelentette, hogy Indiában is megteszi az előkészítő munkát. Barrows, a ki azután saját nyelvén angolul beszélt, azt a benyomást keltette, hogy nagy hatást kell, hogy gyakoroljon mindazokra, a kik őt hallgatják.

--- A vallási társulatok gyűlései közül megemlítem, a párisi bibliai társulatát. A gyűlésnek eléterjesztett jelentés azokról a kísérletekről szól, melyekkel a nantes-i edictum visszavonása előtt meg akarták akadályozni a bibliának a nép nyelvén való terjesztését; továbbá azokról az eszközökről, melyeket akkor alkalmaztak, mikor kénytelenek voltak a nép kívánságának engedni, s melyekkel a biblia fordításaiba katolikus dogmákat tettek bé. Richelieu maga készített

egy fordítást, melybe ilyen kifejezéseket vittek be, mint háromság, átlényegülés. Végre bétették a mise szót is Cselkönyve 13, 2. vbe. Ott az van mondva, hogy Pál és tanítványai „Célébraient le culte du Seigneur,“ s a fordító nem habozott azt tenni: célébraient la *messe*¹ (mise). A bibliai társulatnak van egy példánya ebből a fordításból. XIV. Lajos hirtelen azt gondolta, hogy miután az új áttértek a bibliához ragaszkodnak, így fordított bibliát kell kezükbe adni. De a hamisított fordítás azt eszközölte, hogy még inkább ragaszkodtak hitükhez.

— A ref. conferentián egy felolvasás ezzel a tárgyal foglalkozott: „A Jézus által teljesített engesztelő munka természete.“ Felolvasó szerint az expiationnak van passiv oldala: „a büntetés, mely a bűnöst találja“; és activ oldala: „a büntetés szabad elfogadása annak a részéről, a kit a büntetés ér.“ Ádámnak egy maradéka sem ajánlhat Istennek megfelelő elégtételt. Jézus adta az elégtételt. A Getsemánéban és a kereszten aláment a büntetésnek: ez a passiv oldal. E büntetést szabadon elfogadta: ez az activ oldal. Felolvasó hozzátette: hogy az expiationnak e tana nemcsak a szentírással egyezik, hanem a lelkiismeret által adottakkal is.

A mint látni lehet, nemcsak, hogy a 16. száz orthoxiája kellő közepében vagyunk, hanem azt kell, hogy mondjam, a materialismuséban is. Az ellenvetéseket, melyeket arra nézve tehetni, hogy az ártatlant állítja a bűnös helyébe, nem czáfolhatja meg, mert nem gondolom, hogy állításait érvül lehetne elfogadni. A mi legkülönösebb, felolvasó nézetét nemcsak, hogy helyeselték, hanem némelyek úgy találták, hogy nem eléggé hangsúlyozta a Jézus helyettesítő elégtételét. (Substitutio) Senki se ütődött meg az istenség ily fogalmán, e durva antropomorphismuson.

A luth. conferentián Ehrhardt tanár olvasott fel e tárgyról: „Istenországa eszméje a dogmatikában.“ Mindenekelőtt azt tüntette fel, hogy mily fontos szerepet játszanak az evangéliumokban az „Isten országa,“ a „menyország“ kifejezések. Jézus tanításaiban, s főleg példázataiban mindegyre eléjőnek. Már Kant is kiemelte az Istenországa eszméjének az ujszövetségben való nagy jelentőségét. De mindenek felett Ritchl az, ki theologiai rendszerének alapjává tette.

Ehrhardt először is azt a kérdést teszi: mit kell érteni „Istenországa“ alatt? Milyen értelemben használta azt Jézus? Szerinte a Jézus és kortársai gondolatában annak eschatologiai értelme volt: a természeti és erkölcsi világnak hirtelen, csodás átalakulását jelentette.

¹ 1641-iki fordítás Corbintól

Szóval az ország, melyet a Messiás jött megalapítani, anyagi, látható ország volt. „Bizony mondom néktek, hogy el nem mulik e mostani egy nemzet, míg nem ezek mind meglesznek.“ (Mát. 24,34.) Ez a tényleges világnak végét s egy ujnak kezdetét jelenti. Számos hely van, melyekben Jézus tényleg ilyen értelemre enged következtetni. De hogyha az evangéliumok e helyeit más helyekkel állítjuk szembe, épp az ellenkezőt látjuk. Az Istenországa, azokban nem látható, anyagi ország, hanem benső, szellemi. Az Istenországa azokban a szellemi és erkölcsi lénynek fokozatos fejlődésében áll. Az Istenországa kovász, mely a tésztát megkeleti, a földbe vetett kicsiny mag, mely kicsirázik, s nagy fává nő, melynek árnyékában oltalmat talál a sokaság. Ime ez egészen ellenkező az eschatalogiai felfogással. És mégis az egyik úgy mint a másik megtalálható az evangéliumokban, s az egyik úgy mint a másik Jézusnak tulajdonittatik. És nincs mód ezek kiegyeztetésére. A feladat nehéz, mert két módon nem lehet a kérdést megoldani. Vagy a szavak, melyeket Jézus szájába adnak, nem voltak az övéi, vagy Jézus csalatkozott. Elrhardt, valamint Ménégosz tanár is azt hiszik, hogy Jézus csalatkozott. Mások meg, hogy a tanítványok részéről történt a csalatkozás, kik a Mester szavait nem mindig jól fogták fel, kik oly dolgokat mondattak vele, melyeneket ő nem mondott. Nem teszik fel, hogy Jézus az Atyáról való emelkedett nézete mellett tévedhetett volna az Istenországa értelmében.

— A francia egyetem érzékeny veszteséget szenvedett Marion Henry, a Sorbonne paed. tanára halálában. Nagy tekintélye és befolyása volt. Jeles tehetség, s katolikus létére is szabadelvű. Pályáját, mint a bölcselem tanára kezdette Páris egyik lyceumában. Még mint fiatal tanár kineveztetett a közoktatási tanács tagjának, s annak munkájában oly részt vett, hogy Jules Ferry az akkori közokt. minister figyelmet is magára vonta. S mikor a Sorbonneban a paedagogia tanszéke megürült, ő neveztetett ki arra. Marion több munkát irt, a melyek közül megemlítem: „Devoirs et droits de l'homme.“ melyet ön átültetett magyarba az önök viszonyaihoz alkalmazva, „La solidarité morale,“ „Lecons de Morale,“ „Lecons de psychologie,“ „L'Education dans l'Université.“ Ezek az elterjedtebb művei. Ezeken kívül még irt „Locke“-ról is egy érdekes kötetet. Marion H., még nem volt hatvan éves és még sokat használhatott volna az oktatásügynek, melynek szentelte munkásságát. Özvegye, a ki egy nagyon tanult nő, a Sévres-i felsőbb leányiskola igazgatójává neveztetett ki az elhalt özvegy Favre Gyuláné helyébe.

— Franciaország elvesztette egyik leghivebb fiát s a francia

protestantizmus egy buzgó tagját. Leon Say-t külföldön is ismerték. A „Times“ azt írta róla; „Egy francia se volt, a kinek véleményére többet adtak volna Franciaországon kívül, mint az övére.“ Jeles államférfi, kiváló nemzetgazdász, s több ízben szajnai préfet, londoni követ, a senátus elnöke, mindenik minőségében fensőbbséget mutatva. Mint az Erkölcsi és Politikai tudományok Akadémiájának és a Francia Akadémiának tagja kitünt tudományával s szelleme világosságával. A politikai szószéken a socialismus hamis és veszedelmes tanainak nem volt rettenthetlenebb ellenfele, mint Leon Say s tiszta jellemeért, becsületéért még ellenfelei is tisztelték. Protestans voltát irataiban és beszédeiben egyaránt megmutatta. Az egyházi pártoskodásokban nem vett részt, mindig egységre és összhangra törekedett. Ezért a békülékeny szellemért nevezte ki őt a közökt. miniser a reformáltak központi tanácsa elnökének, mely minőségében a protestans ügynek nagy hasznára volt. Azonkívül még több egyházi társulatban volt elnök. Számos czikket irt a „Journal des Debats“-ban és a „Journal des Economistes“-ban. Számtalan felolvasást tartott nemzetgazdasági kérdésekről Franciaországban és Angliában. Neve mindenek felett a nemzetgazdaságtannak ama nevezetes szótárához fűződik, mely az ő szerkesztésében jelent meg. A világosság, a melyet hátrahagyott, sok ideig fog nevéén fényleni.

II.

Páris, 1896. jul.

(A sedáni zsinat és a kibékülés. Hyacinthe Loyson felolvasása Keletről.)

Végre megtartatott az orthodox reformátusok többször elhalasztott zsinata Sedánban jun. 2—10 napjain. Nem szándékszem itt a részleteket mind felsorolni, csupán két kérdésre szoritkozom. Az egyik a liberálisoknak ajánlata, hogy egy közös értekezletben mód állapittassék meg az egyesülésre, hogy aztán egy *általános hivatalos zsinatot* lehessen tartani, melyet az állam szentesithessen. Erről a zsinatnak egy világi tagja értekezett a következő előterjesztéssel: 1. A liberálisok ajánlata fogadtatssék el. 2. A közös értekezlet tartassék meg Párisban. 3. Mindenik consistorium küldjön az értekezletre két követet, egy egyházit és egy világit. 4. Az 1872-iki hitvallás ne tétessék értekezés tárgyává. — Nem nehéz belátni, hogy mily ellenmondó ez előterjesztés Engedményeket kíván tenni, de azokat nem lehet észrevenni. Ezt mutatja az, hogy az 1872-iki hitvallást, azt, a mi az orthodoxok és liberálisok közt a szakadást idézte elé, nem akarja értekezés tárgyává tenni, vagyis azt kötelezőnek kívánja fentartani. Az előterjesztést hosszú vita követte. Az egyik felszólaló azt ajánlta: hogy tartsanak fenn.

közös érintkezést az orthodoxok részéről az állandó zsinati bizottság által s a liberálisok részéről az ő delegációjuk által, melyek időnként együtt ülésznének, s nem annyira egy zsinatot alkotnának, mint inkább egy családi tanácsot, a reformáltak jogainak- és érdekeinek válaszmányát. Ez annyit teszen, hogy tartsák fenn a statuquo-t. Ime egy gyűlés, mely akar és nem akar. Vannak, kik a liberálisokat el sem ismerik a Concordatumi egyház részének, de a kik mégis azt mondják, hogy kerestessék mód a megegyezésre. Ez ellenmondás.

Mi az eredménye hát a sedáni zsinatnak? Annyi talán mégis van, hogy az értekezlettartás elfogadásával lehet kilátás arra, hogy békülékenyebb tagokat fognak a consistoriumok az értekezletre küldeni, a kik az ügyet előbbre vihetik.

Egy másik nevezetes kérdés volt a theol. facultásokon való tanítás, mire nézve a zsinat nemcsak, hogy nem mutatott semmi békülékenységet, sőt tapintatlanságot. Említettem volt, hogy Jean Reville-t a minister kinevezte a páris theologiai facultáshoz rendkívüli tanárnak és hogy négy consistorium megfelelően ezt az állam tanácshoz, mivel a minister a consistoriumok véleményét nem kérte ki a kinevezés előtt, és hogy a törvény nem is rendeli a consistoriumok véleményének meghallgatását, csakis a rendes tanárok kinevezésénél. Az orthodoxok ezt nem akarják megengedni, ők kívánják a consistoriumok meghallgatását minden esetben. Ezért felebbezett négy consistorium. A zsinat azt határozta, hogy a felebbezést fentartja. A mi ebben a dologban különös, hogy az orthodoxok nem éltek felebbezéssel, mikor a minister a montaubani theol. facultáshoz nevezett ki hasonló minőségben egy orthodox tanárt. A liberálist más mértékkel mérik.

A sedáni zsinat határozatai közöltettek a liberális egyházak delegációjával. A delegatio és az állandó zsinati bizottság Lyonban fog együttesen a kibékülés módjairól tanácskozni. A francia protestantizmus érdeklődéssel várja a további fejleményeket.

— Hyacinthe Loyson nagy utazást tett Keleten. Meglátogatta Egyiptomot, a hol felolvasásokat tartott, Abyssiniát, hol a koptokkal értekezett, Jeruzsálemet, a hol prédikált, Konstantinápolyt, hol a Koránban jártas, tudós muszlim tanárokkal társalgott. Az Is'lam-világban tett utazásáról kötelességének tartotta a beszámolást és jun. elején bé is számolt a közönségnek. Minthogy a lapok mindenféle képzelhető dolog közöltek utazásáról, többek közt, hogy ő Menelik király iránti csodálatában a kopt keresztény egyházba tért át, mindenekelőtt a maga védelmére mondott egy néhány szót. Azután kezdett tárgyhöz és beszélt

az islamismusról. Eladását hallgatva azt kérdeztem magamban, ha nem a Mahomed vallására tért-e át. Eladása egy hosszú és melegséggel teljes magasztalása volt az islamismusnak. Hogyha nem halottam volna, hogyha közel állva jegyzeteit szemeimmel nem láttam volna, nem tudtam volna elhinni e csodás apológiát.

Abból a gondolatból indulva ki, hogy a monotheismus egyedül tudja az embereket a vallás zászlója alatt egyesíteni, azon volt, hogy megmutassa, hogy a catholicismusnak és protestantismusnak nincs elég széles alapja e munka teljesítésére és hogy az islamismus inkább van minősítve arra, hogy minden hívők egyesülését munkálja. És több mint egy órai beszédben igyekezett az islamismus szépségéről, nagyszerűségéről és jövőjéről meggyőzni, közben szenvedélyes és gunyos támadásokat intézve az európai kereszténység ellen, mely szerinte visszaesőben van, a catholicismus a despotismusnak levén képviselője, a protestantismus az anarchiának. Az islamismus legalkalmasabb az evolutiora; a keresztények elémzdithatják ez evolutiot az által, hogy annak segítségül hozzák az erkölcsi törvényt, mely minden lelkiismeretet kötelez. Mi ez? Hisz elismerni azt, hogy az islamismusban hiányzik a kötelező erkölcsi törvény, ez már elég komoly kárhoztatása az islammak. De Hyacinthe nem akar tudni az ellemondásról. Beszél tovább, a nélkül, hogy nyugtalanitaná, ha okoskodása helyes-e, ha azt mások annak találják-e. Néha a legképtelenebb állításokat kockáztatja. Így például, a mikor azt állítja, hogy a fatalismus az islamvallásban nem létezik, s mikor azt mutogatja, hogy a muszulman missiók eredményyel működnek, holott a keresztény missióknak semmi sikere; és számos ezekhez hasonlókat minden indokolás nélkül.

Szóval Hyacinthe, a kit rég nem halottam, kinos benyomást hagyott hátra bennem. Egy ember, ki keresi életét s nem találta meg. Gyermekek bizonyossággal beszél arról, a mit legkevésbé sem ismer. Három vagy négy hónapi időt tölt a muszulmanoknál és azt hiszi, hogy alapjában megismerte ezt a mienktől annyira eltérő, különböző világot, melyet islamismusnak hinak. Pedig, hogy nem ismerte meg, azt legjobban bizonyítja, hogy minden, a mit arról mond, hamis. Hyacinthe Loyson egy becsületes nagy ember, a kiben sok van a szívből, de csakis abból. Az igaz, hogy ez a rész benne szép és jó. De nála tudományról beszélni nem lehet.

CHARRUAUD.

Kaliforniai levél.

Alameda, 1896. jun.

(A kaliforniai unitárius egyházakról.)

Kedves meglepetés volt rám nézve, hogy a »Keresztény Magvető«-nek egy füzetét kaptam, mely nagyon tisztelendő Péterfi Dénes urhoz intézett leveletemet tartalmazta.

Ez felbátorít arra, hogy egy újabb levelet írjak, mely magyar unitárius testvéreimet, úgy hiszem, általán érdekelni fogja. A tárgy, a melyről írok, a kaliforniai unitárius egyházak.

Kalifornia, mely a Csendes tenger hajjai-mosta part hosszában nyúlik el, határolja nyugaton azt a széleskörű gondolatmozgalmat, melynek mi unitáriusok vagyunk a munkásai, ámbár a Nagy-Oczeánon túl, Japánban is a mi ügyünket Clay Maccauley lelkész nemesen viszi előre. De azért a tér elég nagy és az is lesz mindig, a meddig csak az emberek lelkét nemesíteni kell az általunk tanított igazságokkal.

A múlt évben kiadott egyházi évkönyv szerint, husz unitárius egyházközség van az egész Kaliforniában, mely állam 158,000 négyszögmértföld területű s az Egyesült Államokban nagyságra második.

Vannak nagyobb gyülekezetek és vannak kisebbek. Van olyan gyülekezet is, a melynek nincs temploma, hanem termekben tartja az istentiszteletet. Ilyen van Fresno-ban és Berkeley-ben. Vannak ismét olyanok, melyeknek nincs rendes lelkészük, hanem a szomszédságban levők szolgálnak be. Ilyen a Sacramento-ban, Kalifornia fővárosában levő gyülekezet.

San Francisco a legnagyobb város a Csendes Oczeán partján és az egyedüli, hol két unitárius templom van. Oakland-ben és Los-Angeles-ben, a San Francisco után következő nagyobb városokban csak egy-egy unitárius templom van.

Oaklandet úgy hívják: „az egyházak városa“ s csakugyan itt több egyház van, mint Kalifornia bármely más városában, és bár csak egy közülök unitárius, annak világosságát a többi egyházak